

Jaume MENSA I VALLS
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

TOMÀS D'AQUINO EN QUATRE SERMONS (c. 1411-1413)
DE VICENT FERRER*

*Thomas Aquinas in Four Sermons (c. 1411-1413)
of Vincent Ferrer*

Resum: L'objectiu d'aquest article consisteix a analitzar la manera com Vicent Ferrer presenta Tomàs d'Aquino en quatre sermons predicats (aproximadament entre 1411 i 1413) amb motiu de la festivitat de sant Tomàs d'Aquino. La informació obtinguda de l'anterior anàlisi és classificada en quatre apartats: *a)* el naixement, *b)* la missió, *c)* la ciència de Tomàs d'Aquino, i *d)* els religiosos i l'estudi de les arts liberals. Per a Vicent Ferrer, el naixement de Tomàs d'Aquino (com el dels més grans personatges de la història de la salvació) fou anunciat prèviament; la seva missió va consistir a il·luminar el món amb una doctrina clara i de gran autoritat. Contràriament a Tomàs d'Aquino, Vicent Ferrer relativitza l'ús de la filosofia en teologia i afirma categòricament que la filosofia té principis falsos. La veritable «ciència divinal» és la que poden aprendre els oients en els seus sermons. Vicent Ferrer fou, efectivament, un tomista, però interpretar el seu pensament en clau exclusivament tomista oculta la seva aportació més original i innovadora.

Mots clau: Vicent Ferrer, Tomàs d'Aquino, sermons, filosofia, arts liberals, teologia, «arts divinals».

Abstract: The aim of this article is to analyze the way Vincent Ferrer presents Thomas Aquinas in four of his sermons preached (between approximately 1411 and 1413) on the occasion of the latter's feast day. The information obtained from the above analysis is classified into four sections: *a)* the birth and *b)* mission of, as well as *c)* the *scientia* articulated by Thomas Aquinas, not to mention *d)* the friars and the study of the liberal arts. According to Vincent Ferrer, Thomas Aquinas's birth (like those of the most prominent protagonists in salvation history) had been foretold; his mission was to illuminate the world by means of authoritative and clear teachings. Contrary to Aquinas, though, Vincent Ferrer minimizes the use of philosophy in theological reflection and states categorically that philosophy is based on false principles. The true "divine science" is that which his listeners are in a position to learn from his sermons. In reality, Vincent Ferrer was a Thomist; however, if one interprets his thinking in exclusively Thomistic terms, his most original and innovative contributions remain hidden from view.

Keywords: Vincent Ferrer, Thomas Aquinas, sermons, philosophy, liberal arts, theology, "divine arts".

* Aquest article és resultat del projecte de recerca *Arnau de Vilanova Digital*, PID2019-104308GB-I00, aprovat i finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación (Spain).

INTRODUCCIÓ

L'objectiu general d'aquestes pàgines és ben simple: analitzar la manera com Vicent Ferrer presenta Tomàs d'Aquino en els seus sermons, concretament en quatre sermons predicats per la festivitat del Doctor angèlic. Tomàs d'Aquino era el gran teòleg de l'Orde de Predicadors. El Capítol general de 1346 havia establert l'obligació dels frares de sant Domènec de seguir estrictament la doctrina tomista.¹ Sabem que Vicent Ferrer es formà estudiant les obres del Doctor angèlic, que comentà personalment la *Summa Theologiae*,² que sentia admiració per ell i que el seu pensament reflecteix a grans trets el de Tomàs. Això no obstant, Vicent Ferrer no cita gaire l'obra del Doctor comú en els seus sermons.³ Les característiques d'aquest gènere literari segurament no ho afavoreixen, però sortosament tenim quatre sermons de Vicent Ferrer predicats amb motiu de la festivitat de sant Tomàs d'Aquino i dedicats, doncs, principalment a ell.

Més específicament, l'objectiu del nostre article consisteix, precisament, a estudiar aquests sermons i preguntar-nos per la interpretació vicentina de la vida i la doctrina de Tomàs d'Aquino, per les claus hermenèutiques que l'orienten i pel sentit de la seva presa de posició. En una primera secció d'aquest article, *Els sermons predicats per la festivitat de Tomàs d'Aquino*, presentarem sumàriament els sermons esmentats. En la segona, *Tomàs d'Aquino: vida i missió*, exposarem i comentarem la informació extreta dels quatre sermons sobre el Doctor comú, organitzada en quatre apartats: *a)* el naixement, *b)* la missió, *c)* la ciència i la saviesa de Tomàs d'Aquino, i, finalment i més en general, *d)* les arts liberals i els religiosos. Posarem fi a aquestes nostres pàgines amb una conclusió.

1. Laureano ROBLES, «El estudio de las Artes Liberales en la primitiva legislación dominicana. Antecedentes históricos», dins *Arts Liberales et Philosophie au Moyen Âge*, Montréal, Institut Médiéval; París, Vrin 1969, 599-616. Amb motiu del VI centenari de la mort del sant valencià les revistes *Anuario de estudios medievales* i *Afers* li han dedicat volums monogràfics molt interessants. Cf. «Mestre Vicent és ací». *Presència i fortuna d'un predicador medieval*, coord. Tomàs MARTÍNEZ ROMERO, *Anuario de estudios medievales*, 49/1 (2019), 3-312; *Sant Vicent Ferrer, en els 600 anys de la seua mort*, coord. Vicent Josep ESCARTÍ, *Afers*, 90/91 (2018), 305-515. Les respectives introduccions són un magnífic estat de la qüestió dels estudis vicentins.

2. Tomás MADALENA, *Crisis thomistica et novissima litteralis emmendatio «Summa Theologiae» Angelici Doctoris S. Thomae Aquinatis adiucenda*, Saragossa, Apud heredes E. Roman 1719.

3. Alfonso ESPONERA CERDÁN, *El oficio de predicar. Los postulados teológicos de los sermones de San Vicente Ferrer* (Monumenta Histórica Iberoamericana de la Orden de Predicadores 30), Salamanca, Editorial San Esteban 2007, 229: «Tiene un esquema teológico bien asimilado, de corte y contenido tomista; dominaba la *Summa Theologiae* del Aquinate, aunque no hay una presencia explícita de ella y sus citas son muy escasas si tenemos en cuenta su confesionalismo». Sebastián FUSTER PERELLÓ, «*Timete Deum*». *El Anticristo y el final de la historia según san Vicente Ferrer*, València, Ajuntament de València 2004, 271-272, ofereix un quadre de les referències a Tomàs d'Aquino trobades en els sermons del manuscrit conservat a Aiora.

Els sermons predicats per la festivitat de Tomàs d'Aquino

Els quatre sermons de Vicent Ferrer relacionats amb Tomàs d'Aquino són els següents:

a) El primer té per *thema Antecedebat me ista sapientia* (Sap 7,12) i fou predicat pel cap baix a València, per la festivitat de sant Tomàs d'Aquino, el dia 7 de març de 1413.⁴ Segons Vicent Ferrer, diversos «senyals divinals» anunciaren el naixement de Tomàs d'Aquino i la seva missió d'il·luminar i reformar el món amb la seva doctrina clara i de gran autoritat. Mestre Vicent destaca quatre virtuts de Tomàs d'Aquino: 1) «ordenar degudament», 2) «esquivar ofendiment», 3) «ensenyar perfetament», i 4) «acabar perfetament».⁵

b) El segon, *Hic magnus vocabitur in regno caelorum* (Mt 5,19), fou predicat a Llorca, també per la festivitat de Tomàs d'Aquino, el 7 de març l'any 1411.⁶ Sant Tomàs pot ésser anomenat gran en el regne dels cels per tres raons: per la seva vida virtuosa, per la seva ciència lluminosa i per la seva mort preciosa. El Doctor angèlic va donar prova de la seva ciència en una discussió amb dos savis jueus en presència d'un cardenal. Aquesta discussió tractà de tres temes: 1) Si el Messies d'Israel havia de ser alhora home i Déu; 2) Si el Messies donaria una llei nova; i 3) Si el Messies havia vingut ja a aquest món o encara no. En les antigues biografies de Tomàs d'Aquino redactades per Petrus Calus i Bernardus Guidonis és narrat l'episodi següent:⁷ essent Tomàs d'Aquino a casa d'un cardenal que es deia Ricard, prop de Roma, dos jueus savis van anar-hi per parlar amb ell sobre el Messies. Vicent Ferrer, efectivament, pren com a base aquest episodi però amplia i concreta la qüestió del Messies.⁸

c) El tercer, amb el tema *Venit in me spiritus sapientiae* (Sap 7,7), només s'ha conservat en esquema, en el còdex de Perusa. També fou predicat per la festi-

4. És el número 30 de l'inventari de sermons de Josep PERARNAU I ESPELT, «Aportació a un inventari de sermons de Sant Vicenç Ferrer: temes bíblics, títols i divisions esquemàtiques», *Arxiu de textos catalans antics*, 18 (1999), 490. El sermó ha estat editat per Manuel SANCHIS GUARNER, *Sermons de quaresma*, I. Introducció de M. SANCHIS GUARNER (Clàssics Albatros 3), València, Albatros Edicions 1973, 56-63.

5. Aquest sermó i els tres següents han estat resumits i analitzats per ESPONERA, *El oficio de predicar*, 129-143 («El sabio grande en el reino de los cielos: los sermones sobre Santo Tomás de Aquino», els tres primers) i 87-104 («Las ciencias necesarias para la salvación», el quart).

6. PERARNAU, «Aportació a un inventari», 619, núm. 395. Ha estat editat dins SAN VICENTE FERRER, *Sermones. Transcripción del manuscrito del Real Colegio y seminario del Corpus Christi de Valencia*. Por Francisco M. GIMENO BLAY y Mª Luz MANDINGORRA LLAVATA, València, Ajuntament de València 2002, 109-112, núm. 22.

7. Cf. Dominicus M. PRÜMMER, *Fontes Vitae S. Thomae Aquinatis*, Tolosa, Privat 1912, 33 i 96-97.

8. Cf. per a les dues primeres qüestions: THOMAS AQUINAS, *Summa Theologiae*, III, 16, 1; i III, 16, 6 ad 2 (primera); I-II, 98, 2; i I-II, 101, 3; i I-II, 99, 6; i I-II, 98, 1 (segona).

vitat de Sant Tomàs.⁹ No sabem, però, l'any de la seva predicació. Segurament és el més antic d'aquests sermons que ara presentem. Tomàs d'Aquino fou «premostratus per certam revelationem. Inspiratus ad sanctam religionem. Roboratus contra fortem temptationem. Elevatus in grandem perfectionem. Premiatus per altam fruitionem».¹⁰

d) El quart, del mateix tema que l'anterior, també fou predicat entorn de la festivitat de Tomàs d'Aquino (Salamanca, 1412?). En conservem còpia en català i castellà.¹¹ En aquest cas el sermó no parla concretament de la vida o de la doctrina de Tomàs d'Aquino, sinó, més en general, de les arts liberals. Vicent Ferrer contraposa set arts divinals que hom pot aprendre durant un sermó a les set arts liberals que hom pot estudiar a la facultat d'arts. Ens haurem de preguntar pel sentit que pot tenir el fet que Vicent Ferrer prediqui un sermó com aquest per la festivitat de Tomàs d'Aquino.

Cronològicament aquests sermons ens remetent als anys 1411-1413. El conservat en el manuscrit de Perusa segurament és anterior, però només és un esquema i de cara al nostre objectiu aporta poca informació. És un període molt concret, curt, de la vida de Vicent Ferrer, però d'una gran importància. Els estudiosos dels sermons vicentins solen distingir dos cicles ben diferents en la seva predicació, el primer (1399-1408) de caràcter més moral, i el segon (1409-1419), més escatològic. Som, doncs, a la primera fase d'aquest darrer cicle.¹²

9. PERARNAU, «Aportació a un inventari», 790, núm. 872. Ha estat transcrit per Josep PERARNAU I ESPELT, «Els manuscrits d'esquemes i de notes de sermons de Sant Vicent Ferrer», *Arxiu de textos catalans antics*, 18 (1999), 273-274, num. 20; i dins SAN VICENTE FERRER, *Sermonario de Perugia (Convento dei Domenicani, ms. 477)*. Introducció, edició i notes a cargo de Francisco M. GIMENO BLAY y Mª Luz MANDINGORRA LLAVATA. Traducción castellana a cargo de Daniel GOZALBO GIMENO. Con la colaboración de Rebeca SÁNCHEZ ROMERO, València, Ajuntament de València 2006, 197, núm. 122.

10. FERRER, *Sermonario de Perugia*, 197, núm. 122.

11. PERARNAU, «Aportació a un inventari», 790, núm. 871. Ha estat editat dins SANT VICENT FERRER, *Sermons*, II. A cura de Josep SANCHIS SIVERA (Els nostres clàssics B, 5), Barcelona, Editorial Barcino 1934, 221-241. També n'hi ha còpia en castellà, editada per Pedro M. CÁTEDRA, *Sermón, Sociedad y Literatura en la Edad Media. San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*, Salamanca, Consejería de Castilla y León, Consejería de Cultura y Turismo 1994, 303-322. Aquest sermó ha estat estudiat per Josep-Antoni YSERN I LAGARDA, «Sobre el *Sermo unius confessoris et septem arcium spiritualium* de Sant Vicent Ferrer», *Revista de Lengüas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, 6 (1998), 113-137; i traduït al castellà pel mateix Josep-Antoni YSERN I LAGARDA, *Como una red. Sermones de Vicent Ferrer*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2015, 167-193. A les pàgines 72-73 hi ha un esquema detallat del contingut d'aquest sermó.

12. Cf., per exemple, Roberto RUSCONI, *L'attesa della fine. Crisi della società, profezia ed Apocalisse in Italia al tempo del grande scisma d'Occidente (1378-1417)* (Studi Storici 115-118), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1979, 219-233.

Tomàs d'Aquino: vida i missió

Presentats breument els sermons, sistematitzarem i comentarem ara la informació que hi trobem sobre Tomàs d'Aquino, classificada en els punts següents:

*Primer: El naixement de Tomàs d'Aquino.*¹³ En ell s'acompleix una regla general de teologia: «tostemps, quan nostre senyor Déu tramet algun sant a il·luminació del món, que el fa denunciar o per paraula profetical o revelació divinal». ¹⁴ Així va passar en temps de Noè, quan regia la llei de natura. Quan va néixer Noè, d'ell fou dit: «Iste consolabitur nos ab operibus» (Gn 5,29). La regla també es va acomplir en Moisès en temps de la llei d'Esclatpura: essent un nen va tirar per terra la corona del cap del Faraó,¹⁵ en senyal «que devia ésser destructor de Faraó e reformador del món». ¹⁶ En temps de la llei de gràcia la regla també es va acomplir en Joan Baptista. El seu naixement fou anunciat per un àngel a Zacaries (Lc 1,12-17). I, efectivament, s'acompleix també en la persona de Tomàs d'Aquino. Quan la mare ja estava embarassada de Tomàs, però ella encara no ho sabia, se li va atansar un ermità i li va dir:¹⁷ «Gaude, domina Trodoha, quia filium paries, et vocabitur Thomas, et erit fratrum praedicatorum». El nom de Tomàs significa, precisament, «abisus, id est profundissimus in scientia».¹⁸

Vicent Ferrer aporta més «senyals» en aquest mateix sentit. Per exemple, quan Tomàs d'Aquino era encara molt petit, la dida que el cuidava va veure que el futur sant portava a la mà una carta amb l'Avemaria. Era senyal de la gran devoció que Tomàs d'Aquino havia de tenir per la verge Maria.

Aquests fets de la vida de Tomàs d'Aquino, i altres de semblants, són ben coneguts per les antigues biografies del sant. L'exposició de Vicent Ferrer sembla calcada de la *Vita S. Thomae Aquinatis de Bernardus Guidonis*.¹⁹ Aquests

13. Per tot aquest tema, vegeu FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 56-59. Cf. també FERRER, *Sermonario de Perugia*, 197, núm. 122; i FERRER, *Sermones. Transcripción del manuscrito del Real Colegio y seminario del Corpus Christi de Valencia*, 110.

14. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 56.

15. Aquest episodi és reportat per PETRUS COMESTOR, *Historia Scolastica*, dins J.-P. MIGNE, *Patrologia Latina*, vol. 198, París, 1855, col. 1144.

16. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 57.

17. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 58.

18. FERRER, *Sermones. Transcripción del manuscrito del Real Colegio y seminario del Corpus Christi de Valencia*, 110.

19. Cf. PRÜMMER, *Fontes*, 168: «Erit enim vir quidam sanctus in campanie partibus re bonus et nomine, qui cum pluribus aliis heremitis anachoreticam vitam ducens in monte qui dicitur rocha sicca opinione celebris habebatur. Hic spiritu dei afflatus veniens ad matrem ejus in castro de rocha sicca dum adhuc eum gestaret in utero, ait illi: Gaude domina theodora quia tu paries filium et thomas vocabitur nomen ejus. Hic erit magnus in toto orbe, in scientia et in vita, eritque frater in religione ordinis predicatorum». I poc després, 168-169: «Dum adhuc thomas esset lactens infantulus et more infantis pannis involveretur in cunis, contigit quadam

mateixos fets també apareixen en la *Vita S. Thomae Aquinatis* de Guillelmus de Tocco²⁰ i foren incorporats en el seu procés de canonització.²¹ Vicent Ferrer aparentment només repeteix dades ja conegudes de la biografia de Tomàs d'Aquino, però, de fet, en mostrar que aquests esdeveniments són característics dels grans personatges de la història de la salvació, com Noè, Moisès o Joan Baptista, situa el Doctor comú en un context teològic altament significatiu. Com aquests grans personatges de la història de la salvació, Tomàs d'Aquino tenia encomanada una missió molt especial.

Segon: La missió de Tomàs d'Aquino. El naixement de Tomàs d'Aquino fou profetitzat, perquè tenia una missió per portar a terme: Fou enviat per a «il·luminació del món», «a general reformació d'est món». Déu, repeteix mestre Vicent, «lo volc ordenar a general il·luminació e reformació del món».²² La ciència de Tomàs d'Aquino «fuit illuminosa».²³ I, com portà a terme Tomàs d'Aquino la seva missió? Tomàs d'Aquino ensenyà «perfectament», per vida espiritual i per doctrina celestial.²⁴ La seva vida estava plenament ordenada a conèixer Déu i a estimar-lo,²⁵ esquivà tota mena de temptacions, sovint era elevat a una realitat espiritual superior per raptés ('arapat'). La seva vida ha estat aprovada per miracles i ha estat canonitzada.²⁶

La doctrina de Tomàs d'Aquino tenia ferma autoritat i gran claredat. Alguns doctors de la història han tingut gran autoritat (sant Agustí), d'altres gran claredat. Només sant Tomàs ha tingut aquest tipus particular de saviesa. En conseqüència:²⁷

«E lo beneit sent Tomàs de fet declarava per gràcia del Sant Esperit, en tant que no és qüestió que tot no sia declarat per sent Tomàs, en tant que podem dir d'ell: 'Non est inventus similis illi qui conservaret legem Altissimi' (Ecli 44, 20),

vice dum causa balneandi ipsum nutrix solvisset, ipse infans extendens manum suam quamdam cartulam [...] Et in cartula nihil aliud scriptum esse reperit, nisi salutationem angelicam: ave maria gratia plena et coetera. Conveniens enim fuit divine providentie, ut tali presagio premonstraretur in puero, quod futurum erat postmodum de magistro, ut presciretur quam salutarem doctrinam jam vir factus deberet effundere: quem cartulam continentem nostre salutis exordium nonnisi divino ductum spiritu contigit invenire».

20. Cf. PRÜMMER, *Fontes*, 66-67 i 67.

21. Cf. PRÜMMER, *Fontes*, 350 i 395.

22. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 56, 57, 58-59, respectivament.

23. FERRER, *Sermons. Transcripción del manuscrito del Real Colegio y seminario del Corpus Christi de Valencia*, 111.

24. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 61.

25. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 59. Vicent Ferrer fa servir intencionadament la paraula 'ordenar' i en aquest punt reproduïx en llatí la famosa frase d'Aristòtil («sapientis est ordinare», *Metafísica*, A, 982a18), que Tomàs d'Aquino també cita al començament de la seva *Summa contra gentiles* (liber 1, c. 1).

26. FERRER, *Sermonario de Perugia*, 197, núm. 122.

27. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 58.

per autoritat ferma e doctrina clara. Si un religiós és bon tomatista, a tot serà bastant a satisfer».

Pel context sembla que la frase «a tot serà bastant a satisfer» s'hagi d'entendre en el sentit que un «tomatista» pot donar raó de tot el que se li pugui preguntar. La forma «tomatista» ja era utilitzada en els primers anys de formació del tomisme a començaments del segle XIV i està documentada per primera vegada en l'obra d'Arnau de Vilanova, concretament en el *Gladius iugulans thomatistas*, de l'any 1304.

Tercer: La ciència i la saviesa de Sant Tomàs. Ja de petit, mentre els altres nens jugaven, els seus pares «lo meteren en estudi» i ràpidament Tomàs d'Aquino aprengué a llegir i escriure, gramàtica, lògica i filosofia.²⁸ I als 12 anys «fón dels grans filòsofs que es trobassen».²⁹ Així adquirí ciència. I quan fou un «apte filòsof», volgué estudiar teologia en l'Orde de Predicadors, en fou destacat professor, i «los seus llibres per tot lo món han demostrat senyal de gran saviesa».³⁰ Tomàs d'Aquino tenia ciència i saviesa. Ara bé: «més havia haüt la sua ciència per lo Sant Esperit que per estudi».³¹ Quan tenia algun dubte els àngels del cel devallaven i li declaraven el sentit que buscava i ell ho escrivia.³²

Quart: Les arts liberals i els religiosos. Quin sentit pot tenir que justament per la festivitat de Sant Tomàs Vicent Ferrer dedicués un sermó a contraposar les set arts liberals que hom estudiava a la facultat d'arts amb les set arts divinals de «la scola de Jesucrist»? No es va caracteritzar Tomàs d'Aquino per haver estudiat filosofia, per haver comentat Aristòtil, per haver elaborat un pensament que buscava la concordança entre la filosofia (aristotèlica) i la teologia cristiana? Analitzem-ho.

Tot el sermó dedicat a les «arts» (el quart) és una *similitudo* entre «la ciència humana» i la «ciència divinal», entre les set arts liberals de «l'escola dels filòsofs» i «les set arts divinals» de l'«escola de Jesucrist». La primera, la ciència humana, la trobaren els homes, poetes i filòsofs, i els permeté de conèixer l'existència d'un déu, d'una primera causa, les creatures, els planetes. Aquesta ciència no salva, contràriament, per aquesta ciència es perdé el paradís; és una ciència folla, que infla el cor de les persones que l'estudien, que té els principis falsos i una «fi folla». Vegem-ho detalladament, amb les mateixes paraules de Vicent Ferrer:³³

28. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 59.

29. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 59.

30. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 60.

31. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 60.

32. Cf. FERRER, *Sermons de quaresma*, I, 60.

33. FERRER, *Sermons*, II, 222-223.

«Ciència humanal és la que trobaren los hòmens, axí com los poetes e philòsofs, e mostrava'ls conèixer hun Déu, com vehyen saber hun principi e una causa, e conèixer les creatures o les planetes. Mas, ¿com o sabien? Per invenció de judici humanal, o disputant, o pensant, o argüint; e axí o sabien. E dapnaven-se molts ab esta, trobada per invenció de home. E per ço yo de aquesta no-n curaré, ni és tan necessària, ans te dich que per tal sciència se perdé la glòria del paraís, que tal sciència inflà lo cor del hom; e guarda com o diu la auctoritat: "*Sciencia inflat, caritas autem edificat*" (*Prima ad Cor., .VIII°. ca^a*). Diu que la sciència de aquest món infla lo cor del hom, e la caritat lo edifica; e per ço no curem de tal sciència. E sent Pau o dehya: "*Non ne stultam fecit Déus sapienciam huius mundi*" (*P^a ad Cor., ca^a p^o*): "nostre senyor Déus Jesuchrist ha feta e donada per folla la saviesa de aquest món". E segueix-se après: "*Videte enim uocationem uestram, fratres, quia non multi sapientes*": "guardau vostra vocació què és, que poch hi ha que hagen tal sciència de saviesa divinal", que ni la han religiosos, ni clergues, ni altres, ni ha en ells sapiència, ans studien coses vanes e folles, e confonen-se ab elles. E de aquesta tal saviesa, diu sent Pau: "*Sapiencia huius mundi stulticia est apud Deum*" (*P^a ad Cor., ca^a 3°*); diu que la sapiència de aquest món follia és, segons Déu, que tota regla de philosophia ha los principis falsos e han fi folla, e de ella se guarde qui la usa; e de tal no-m cur, mas en la ley de Déu se avise quiscú».

La segona, la ciència divinal, en canvi és infusa, l'ha revelada Jesucrist. Per arribar a ser un mestre en filosofia es necessiten trenta anys de complicats estudis, la ciència divinal, en canvi, la pot ensenyar mestre Vicent durant l'estona que dura aquest sermó.³⁴

Més enllà de les set arts liberals de l'escola dels filòsofs, en efecte, existeix una gramàtica celestial que ensenya a concordar Déu amb la creació,³⁵ una lògica celestial que exercita a disputar amb el diable,³⁶ una retòrica que explica com pregar,³⁷ una música que instrueix a harmonitzar les veus, és a dir, a fer penitència,³⁸ una aritmètica que exposa la manera de comptar els pecats,³⁹ una geometria que educa en l'art de mesurar els béns de Déu i els béns d'aquest món,⁴⁰ i, en fi, una astrologia que guia sobre com contemplar el veritable sol que és Déu.⁴¹

34. FERRER, *Sermons*, II, 223-224: «Així com sciència mala és partida en set arts, que són: gramàtica, lògica, retòrica, música, aritmètica, geometria e astronomia, en les quals està tota la sciència dels philòsofs, [e] yo trobe que en la scola de nostre senyor Jesuchrist, se ligen totes aquestes sciències, e totes les sabrem ara ací, ab la gràcia de Déus; e veureu quinya maravella, car per ésser hun mestre en philosophia haurà mester ·xxx· anys per a que sàpia bé specular; e que vosaltres sapiats ara ací set sciències, bé serà gran maravella, e yo ensenyar-les-vos sus ara».

35. FERRER, *Sermons*, II, 224-226.

36. FERRER, *Sermons*, II, 226-228.

37. FERRER, *Sermons*, II, 228-231.

38. FERRER, *Sermons*, II, 231-234.

39. FERRER, *Sermons*, II, 235-237.

40. FERRER, *Sermons*, II, 237-239.

41. FERRER, *Sermons*, II, 239-241.

Tot el sermó està construït sobre un esquema de confrontació entre les arts liberals i les arts diguem-ne divinals. Les segones no pressuposen les primeres i les primeres no duen cap a les segones, és més, la filosofia —remarca Vicent Ferrer— té «principis falsos» que comporten notables perills.

En canvi, un dels grans mèrits de Tomàs d'Aquino fou precisament haver elaborat un sistema de pensament que integrava la filosofia aristotèlica amb la fe cristiana. La filosofia per a Tomàs d'Aquino no només és lícita per al teòleg sinó «lloable», a causa de la veritat que els filòsofs, il·luminats per Déu, varen trobar.⁴²

«Ad tertium dicendum quod studium philosophiae secundum se est licitum et laudabile, propter veritatem quam philosophi perceperunt, Deo illis revelante, ut dicitur *Rom. I*».⁴³

La filosofia, efectivament, per a Tomàs d'Aquino té reservada tres tasques importants en la recerca teològica: *a*) demostrar els «preambula fidei», és a dir, aquelles veritats racionals que la fe pressuposa; *b*) explicar per similituds aquelles coses que són pròpies de la fe (en la línia del que Agustí fa quan tracta de la Trinitat); i, finalment, *c*) refutar els arguments que es poden objectar contra la fe cristiana.⁴⁴ La filosofia per a Tomàs d'Aquino mena cap a les portes de la fe, i la teologia, aquella teologia entesa com a ciència que el Doctor angèlic tant es va esforçar a fonamentar, pressuposa la filosofia.

Quan Tomàs d'Aquino comenta la primera epístola de sant Pau als Corintis interpreta el versicle *Non ne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi* (1 Co 1,20) de manera molt diferent a com ho fa Vicent Ferrer. Afirmar Tomàs d'Aquino:

«Iam aliquod divinum videtur esse stultum, non quia deficiat a sapientia, sed quia superexcedit sapientiam humanam. Homines enim quidam consueverunt stultum reputare quod eorum sensum excedit».⁴⁵

42. THOMAS AQUINAS, *Summa Theologiae*, II-II, q. 167, a. 1, ad 3.

43. Ro 1,19-20: «parlo dels qui coneixen allò que podem saber de Déu, perquè Déu mateix els ho ha fet conèixer. D'ençà que el món va ser creat, el poder etern de Déu i la seva divinitat, que són invisibles, s'han fet visibles a la intel·ligència a través de les coses creades».

44. THOMAS AQUINAS, *Super Boetium De Trinitate*, pars 1, q. 2, a. 3, co. 3: «Sic ergo in sacra doctrina philosophia possumus tripliciter uti. Primo ad demonstrandum ea quae sunt praeambula fidei, quae necesse est in fide scire, ut ea quae naturalibus rationibus de Deo probantur, ut Deum esse, Deum esse unum et alia huiusmodi vel de Deo vel de creaturis in philosophia probata, quae fides supponit. Secundo ad notificandum per aliquas similitudines ea quae sunt fidei, sicut Augustinus in libro de Trinitate utitur multis similitudinibus ex doctrinis philosophicis sumptis ad manifestandum Trinitatem. Tertio ad resistendum his quae contra fidem dicuntur sive ostendendo ea esse falsa sive ostendendo ea non esse necessaria».

45. THOMAS AQUINAS, *Super I ad Corinthios*, c. 1, l. 3.

Els perills de la filosofia, en tot cas, per a Tomàs d'Aquino poden provenir o bé d'un mal ús o bé d'un abús, però per ella mateixa és bona i lloable.⁴⁶

Si, com sembla, aquest sermó de Vicent Ferrer fou predicat a Salamanca,⁴⁷ un dels grans centres culturals i universitaris de l'època, es podria interpretar com una dura invectiva contra la tendència a augmentar els anys d'estudi de filosofia en el currículum acadèmic de la formació dels teòlegs.⁴⁸ Des d'aquest punt de vista, prenen sentit les advertències de Vicent Ferrer contra el saber humà, contra els anys excessius d'estudi de filosofia, contra els religiosos que, per massa estudiar aquestes coses vanes, no adquireixen la veritable saviesa. Vicent Ferrer és molt més proper en aquest aspecte a les posicions que manifesten autors de corrents espiritualistes, reformistes o escatològics, com podria ser, per exemple, Arnau de Vilanova, que no pas a Tomàs d'Aquino. Criden l'atenció algunes idees que Vicent Ferrer comparteix amb Arnau de Vilanova: la crítica a la vida religiosa de l'època, la preferència per una diguem-ne teologia pràctica en detriment de l'estudi més especulatiu de la filosofia i de la teologia, la convicció de la imminent arribada de l'Anticrist i la necessitat d'una reforma de l'Església.

Conclusió

No hi ha dubte que per a Vicent Ferrer Tomàs d'Aquino fou una persona excepcional: el seu naixement, com el dels més grans personatges de la història, fou anunciat prèviament. La seva missió va consistir a il·luminar i reformar el món amb la seva doctrina de gran autoritat i claredat. L'autoritat de la seva doctrina està avalada per la santedat de la seva vida. Vicent Ferrer tendeix a connotar teològicament (volem dir, a situar-los en la perspectiva de la història de la salvació) els fets de la vida de Tomàs d'Aquino, la seva obra, les seves aportacions. Així, per exemple, quan Ferrer explica que Tomàs excel·lí en l'estudi de la filosofia, recalca que la seva ciència la va obtenir més per la gràcia de l'Esperit Sant que no pas per estudi personal. La forma vicentina de presentar la vida i obra de Tomàs d'Aquino, em sembla, deixa en un segon terme —o fins i tot negligeix— dues contribucions històriques decisives de Tomàs d'Aquino a la teologia de la seva època:

46. THOMAS AQUINAS, *Summa Theologiae*, II-II, q. 167, a. 1, ad 3: «Sed quia quidam philosophi abutuntur ad fidei impugnationem, ideo apostolus dicit, ad Coloss. II, videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem scientiam, secundum traditionem hominum, et non secundum Christum».

47. Cf. CÁTEDRA, *Sermón*, 120-121; ESPONERA, *El oficio de predicar*, 105.

48. ESPONERA, *El oficio de predicar*, 104, fa notar que en aquest sermó vicentí «hay una soslayada denuncia de la proliferación de los estudios y por tanto contra la proliferación de los profesores que estaban emergiendo en aquel siglo XV».

a) La primera és haver utilitzar la filosofia (aristotèlica) en la reflexió teològica. El pensament tomista representa una síntesi entre la fe cristiana i la filosofia aristotèlica. Tomàs d'Aquino, d'alguna manera, normalitzà l'estudi de l'obra d'Aristòtil (en àmbit teològic). El P. Bataillon ja fa anys va publicar un sermó predicat per Guillem de Luxi al convent de Saint-Jacques a París el dia de sant Esteve de l'any 1272 contra els «teòlegs filosofants» (així era considerat Tomàs d'Aquino per de Luxi),⁴⁹ que segurament precipità la seva partença cap a Nàpols. Amb el temps, però, l'aportació de Tomàs d'Aquino (valoració moderadament positiva de la filosofia) s'anà imposant en els estudis dels dominics.

b) La segona, haver dotat la teologia d'un estatut «científic», en el sentit aristotèlic d'aquest concepte. El teòleg coneix per fe uns primers principis d'una ciència superior, la ciència de Déu i dels sants, i a partir d'aquests principis procedeix deductivament, aplicant l'*organon* aristotèlic. La filosofia desenvolupa una funció important a l'interior de la recerca teològica.

El Vicent Ferrer d'aquests sermons no només relativitza l'ús de la filosofia en teologia, sinó que encara va molt més enllà: afirma categòricament que la filosofia té principis falsos. La veritable ciència divinal és la que poden aprendre els oients en els seus sermons. L'estudi de la filosofia sembla que s'ha convertit en un problema en els estudis generals dels dominics. Només així s'entén la diatriba de Vicent Ferrer contra els religiosos que estudiaven massa filosofia. I només així s'entendria que per la festivitat de Sant Tomàs el sant valencià volgués predicar a Salamanca un sermó contra les arts liberals.

Vicent Ferrer, no hi ha dubte, fou un tomista, però els darrers anys de la seva vida s'aparta del pensament de Tomàs d'Aquino en aspectes més o menys importants. Ho podem constatar a propòsit de la vinguda de l'Anticrist. Entre els anys 1308 i 1312 es produeix un canvi important pel que a fa a la interpretació dels textos bíblics relatius a la previsions escatològiques (Actes 1,7).⁵⁰ I pels mateixos anys, ho hem pogut constatar també ara a propòsit de la valoració vicentina de les arts liberals.⁵¹

49. Louis Jacques BATAILLON, «Les crises de l'Université de Paris d'après les sermons universitaires», *Miscellanea Mediaevalia*, 10 (1976), 155-169.

50. Cf. Jaume MENSA I VALLS, «El punt de ruptura entre Tomàs d'Aquino i Vicent Ferrer, o la possibilitat de conèixer els temps finals», *Anuario de estudios medievales*, 47/1 (2017), 159-175.

51. És molt interessant l'article de Josep E. RUBIO, «Sant Vicent Ferrer *versus* Tomàs d'Aquino sobre una qüestió opinable: si Jesús va alliberar totes les ànimes del purgatori», *Afers*, 90/91 (2018), 311-324; Vicent Ferrer, en el Sermó 49 (València, quaresma de 1313), defensa una posició contrària a la de Tomàs d'Aquino en una qüestió teològica opinable amb múltiples implicacions en temes com el de les indulgències i del sufragi pels difunts.

Durant aquests darrers anys Vicent Ferrer rep influències dels moviments reformistes, que en algun cas són de signe oposat al pensament de Tomàs d'Aquino.⁵² Creiem que interpretar globalment el pensament de Vicent Ferrer en clau exclusivament tomista, ni que sigui com un tomisme especial, oculta els elements més originals i innovadors del pensament dels darrers anys de vida del sant valencià.

52. FUSTER, «*Time Deum*», 273-285, constata les coincidències entre Vicent Ferrer i els espirituals, però «no puede concluirse de forma apodíptica que san Vicente fuera un *espiritual*» (284). Efectivament, «se acercó a los espirituales, por una especie de ósmosis; no tanto porque se dejara influenciar, cuanto porque se encontró con ellos al padecer la misma pasión por el estado del mundo y de la iglesia y al alimentar idénticas utopías de una renovación radical» (255). Al capdavall, però, Vicent Ferrer fou «fiel discípulo de santo Tomás».